

УДК 332.13

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ РЕГІОНУ

Брежнева-Єрмоленко О.В.

Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське

У статті розглянуто питання достатності фінансового потенціалу регіону в умовах нарощування власних фінансових ресурсів. Визначено причини недостатності обсягу фінансових ресурсів регіону, що, з одного боку, обумовлено об'єктивними закономірностями розвитку територій, з іншого – нераціональним розподілом та неефективним використанням ресурсів. Запропоновано оцінку фінансової самодостатності регіону за окремими складовими фінансового потенціалу: бюджетним потенціалом, інвестиційним потенціалом учасників суспільного виробництва та нагромаджувальним потенціалом домогосподарств. Здійснено групування регіонів України за розміром фінансової самодостатності на душу населення, яке свідчить про наявність значної диференціації у розмірі фінансової самодостатності різних регіонів. Проведено аналіз рівня фінансової самодостатності Дніпропетровської області за останні роки.

Ключові слова: регіон, фінансовий потенціал, бюджетний потенціал, фінансова самодостатність, фінансові активи, заощадження.

Постановка проблеми. Недостатність фінансових ресурсів унеможлиблює задоволення усіх потреб регіону, обмежує можливості регіонального розвитку та ставить у залежність від зовнішніх джерел фінансових ресурсів. Саме від достатності фінансового забезпечення територіальних потреб залежить конкурентоспроможність регіону, адже недостатність його фінансових ресурсів є причиною незадоволення в першу чергу найбільш важливих економічних, соціальних та екологічних потреб, в результаті чого гальмується розвиток та послаблюються конкурентні позиції регіону. Таким чином, достатність фінансового потенціалу є важливою характеристикою фінансової самодостатності регіону та передумовою розвитку території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забезпечення фінансової спроможності регіону як регіональної характеристики його фінансової самодостатності та передумови конкурентоспроможності розглядається у працях В. Андрущенка, О. Василика, З. Варналія, В. Гесця, А. Даниленка, О. Кириленка, М. Крупки, І. Луніної, С. Онишка, Ю. Пасічника, О. Чернявського, С. Юрія. Методологічні засади діагностики фінансової спроможності регіону вивчають З. Герасимчук, Л. Петкова, С. Шумська, В. Хомаківська.

Аспекти визначення достатності фінансового потенціалу регіону представлено у працях таких науковців як: В. Акименка [1], Н. Бескоровайної [2], Б. Заблоцького [3], Б. Карпінського, О. Герасименко [4], Л. Мельника [5], М. Мінченка, Л. Чижова, А. Фролова [6], Г. Олексюка [7] та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існує низка нерозв'язаних питань в даній сфері. У роботах вчених досить обмежено окреслені теоретичні та методологічні проблеми фінансової достатності регіону, не знайшли достатнього висвітлення питання кількісної та якісної оцінки фінансової самодостатності, дієздатності та стійкості регіону, що й обумовлює актуальність та необхідність подальших наукових пошуків.

Мета статті. Головною метою цієї статті є проведення аналітичного дослідження, що передбачає оцінку рівня фінансової самодостатності регіону, визначення резервів та шляхів нарощування самодостатності та результативності функціонування регіону.

Виклад основного матеріалу. Необхідною передумовою регіонального розвитку є фінансова самодостатність, тому особливу увагу привертає дослідження джерел формування фінансового потенціалу регіонів, що зумовлене значними відмінностями між необхідними обсягами ресурсів, їх наявністю та ефективністю використання.

Оцінка фінансової достатності розвитку регіону не лише дозволяє визначити максимальний розмір фінансових ресурсів, що здатна одержати територія, але і визначити ступінь використання фінансового потенціалу, рівень залучення фінансових ресурсів, якими потенційно володіє територія, у фактичний обіг, оцінити ефективність державної фінансової політики шляхом порівняння значень фінансових потенціалів за декілька періодів, а також визначити величину резервів, якими володіє економіка регіонів [8, с. 94].

Оцінку фінансової самодостатності регіону будемо здійснювати на основі індикаторів, що найбільшою мірою характеризують збалансованість фінансових можливостей та потреб регіону за окремими складовими фінансового потенціалу, тобто оцінювання відбувається за системою індикаторів, що відображають достатність бюджетного потенціалу, достатність інвестиційного потенціалу учасників суспільного виробництва та нагромаджувального потенціалу домогосподарств.

Основа фінансового потенціалу регіонів складає бюджетний потенціал. Ще з часів командно-адміністративної системи основним джерелом фінансових ресурсів регіону є ресурси державного сектору і, зокрема, місцеві бюджетні ресурсами, а також частина коштів державного бюджету на території області. Вони становлять найвагомішу частку в фінансових ресурсах регіону і через них перерозподіляється значна частина ВРП.

Бюджетні потенціали регіонів України мають значну диференціацію за розмірами, що показано у таблиці 1.

Серед регіонів України окремо виділяється бюджетний потенціал м. Києва, який значно переважає за розміром будь-який інший регіональний бюджетний потенціал. Доходи місцевого бюджету столиці України у 2015 році склали 22 169,14 млн. грн. або 18,40% від усіх доходів місцевих бюджетів. Протягом 2013-2015 рр. частка бюджетного потенціалу м. Києва у загальних

бюджетних надходженнях місцевих бюджетів України суттєво збільшилася.

Загалом можна стверджувати, що між обсягами бюджетних потенціалів регіонів України існують значні диспропорції, адже ті регіони, що мають частку бюджетного потенціалу більшу за 6%, розташовані на сході країни – це, насамперед, промислові області – Дніпропетровська, Харківська.

З іншого боку, всі регіони України мають свої соціально-економічні особливості, власні пріоритети розвитку, різний рівень фінансової активності, що не може не впливати на внутрішньорегіональні та міжрегіональні процеси формування фінансової бази як самих регіонів, так і країни в цілому. Відмітимо, що головною метою оцінки фінансової достатності розвитку економіки регіонів є визначення в кількісному вимірі потенційних можливостей генерації певного обсягу фінансових ресурсів.

Дослідження диспропорцій у фінансовому розвитку регіонів України було б не повним без розрахунку фінансової самодостатності на душу населення. Такий розрахунок зроблено і він підтверджує зроблені раніше висновки про значну різницю між фінансовим забезпеченням столиці України та всіх інших її регіонів.

На основі проведених розрахунків рівня фінансової самодостатності є можливість поділити регіони України на групи за розміром фінансової самодостатності на душу населення. Проведене

групування наочно доводить наявність значної диференціації у розмірі фінансової самодостатності різних регіонів України.

У першу групу регіонів із рівнем фінансової самодостатності значно вищим за середнє (більше 50 тис. грн.) входять лише м. Київ, Київський та Дніпропетровський регіон.

В групу регіонів за рівнем фінансової самодостатності на 1 особу значно нижчим за середнє (менше 20 тис. грн.) входять лише два регіони – Донецька та Луганська області, що пояснюється перманентним воєнно-політичним конфліктом у цих областях.

Група регіонів із рівнем фінансової самодостатності вищим за середнє (50-40 тис. грн.) є меншою за групу із розміром фінансового потенціалу нижчим за середнє (40-20 тис. грн.), вони складаються із 4 та 16 регіонів відповідно.

Таким чином, в 18 регіонах України рівень фінансової самодостатності є меншим за його середній показник, і лише 7 регіонів (м. Київ, Дніпропетровська область, Київська, Запорізька, Одеська, Харківська та Сумська області) країни забезпечуються фінансовими ресурсами на рівні вищому від середнього.

У 2015 році рівень фінансової самодостатності на 1 особу у м. Києві був більшим за фінансовий потенціал Луганської області у 96 разів. Таким чином, протягом 2013-2015 років фінансові диспропорції між регіонами України збільшилися. Можна стверджувати, що спостерігається по-

Таблиця 1

Структура доходів місцевих бюджетів України у 2013-2015 рр.

Регіони України	На 01.01.14		На 01.01.15		На 01.01.16	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
АР Крим	5 893,62	5,60	959,04	0,95	-	-
Вінницька область	2 824,98	2,69	3 111,26	3,08	3 790,52	3,15
Волинська область	1 452,19	1,38	1 590,28	1,57	2 208,94	1,83
Дніпропетровська область	10 137,41	9,64	11 030,34	10,91	13 203,38	10,96
Донецька область	12 455,12	11,84	9 651,86	9,55	7 092,88	5,89
Житомирська область	2 171,62	2,06	2 358,50	2,33	2 765,17	2,30
Закарпатська область	1 460,98	1,39	1 580,12	1,56	2 071,09	1,72
Запорізька область	4 452,06	4,23	4 650,13	4,60	5 602,21	4,65
Івано-Франківська область	1 929,47	1,83	2 027,07	2,01	2 571,23	2,13
Київська область	4 715,96	4,48	4 833,57	4,78	6 141,99	5,10
Кіровоградська область	1 886,04	1,79	2 042,17	2,02	2 419,05	2,01
Луганська область	4 456,96	4,24	3 306,17	3,27	2 163,56	1,80
Львівська область	4 455,38	4,24	4 833,26	4,78	6 411,99	5,32
Миколаївська область	2 289,01	2,18	2 415,36	2,39	2 942,97	2,44
Одеська область	5 209,56	4,95	5 607,43	5,55	6 939,80	5,76
Полтавська область	3 867,87	3,68	3 911,44	3,87	4 817,73	4,00
Рівненська область	1 789,24	1,70	1 876,45	1,86	2 208,44	1,83
Сумська область	2 223,29	2,11	2 289,66	2,27	2 718,44	2,26
Тернопільська область	1 360,47	1,29	1 403,35	1,39	1 860,91	1,54
Харківська область	6 439,76	6,12	6 567,94	6,50	7 872,43	6,54
Херсонська область	1 700,55	1,62	1 827,43	1,81	2 273,07	1,89
Хмельницька область	2 232,05	2,12	2 334,85	2,31	2 933,67	2,44
Черкаська область	2 497,99	2,38	2 582,21	2,55	3 193,41	2,65
Чернівецька область	1 284,90	1,22	1 244,84	1,23	1 656,02	1,37
Чернігівська область	1 823,56	1,73	1 992,50	1,97	2 433,62	2,02
м. Київ	12 891,37	12,26	14 818,55	14,66	22 169,14	18,40
м. Севастополь	1 270,53	1,21	241,82	0,24	-	-
Разом	105 171,96	100,0	101087,60	100,0	120 461,65	100,0

Джерело: розроблено автором за даними [9]

стійна тенденція до збільшення розриву у фінансовому забезпеченні економічно розвинутих та відсталих регіонів України. При цьому відносно багаті регіони стають ще багатшими, а відносно бідні – ще біднішими.

Представником групи регіонів із рівнем фінансової самодостатності значно вищим за середнє його значення по Україні є Дніпропетровська область. Протягом 2013-2015 років приріст показника рівня фінансової самодостатності був більшим за середньо український. Рівень фінансової самодостатності області збільшився у 1,12 разів, від 70,19 тис. грн. на 1 ос. до 78,37 тис. грн. на 1 ос.

У таблиці 2 наведені динаміка та структура рівня фінансової самодостатності Дніпропетровської області протягом 2013-2015 рр.

Протягом 2013-2015 рр. рівень фінансової самодостатності Дніпропетровської області збільшився у 1,1 разів і в останньому із зазначених років досяг свого найбільшого значення – 256794,97 млн. грн. Темп зростання рівня фінансової самодостатності регіону становив в середньому 7,25% за рік. Темп зростання оціночного потенціалу населення у 2015 році становив 19,5%, тоді як у 2014 р становив 9,8%. У 2013-2014 рр. вплив діяльності банківських установ на формування фінансової самодостатності області визначався тим, що протягом зазначеного періоду в інші регіони України було вилучено 98625,9 млн. грн. та 111052,7 млн. грн. відповідно. Проте у 2015 році через банки в реальний сектор економіки регіону додатково було вкладено 129539,7 млн. грн., що свідчить про підвищення ролі банків в активізації регіональних інвестиційних процесів.

В абсолютному розмірі протягом 2013-2015 років збільшувалися всі складові фінансової самодостатності Дніпропетровської області, але їх питома вага мала не таку рівномірну динаміку (рис. 1).

Найбільшу питому вагу у фінансовій самодостатності Дніпропетровської області у 2015 році складають заощадження населення (нагромаджувальний потенціал) – 63,69%, а найменшою є прибуток підпри-

ємств, – -19,28%. Але протягом 2013-2015 років динаміка структури фінансової самодостатності дещо змінювалася: частка заощаджень населення у фінансовій самодостатності Дніпропетровської області збільшувалася у 2013 та 2014 роках, але у 2015 році зменшилася на 5,78%.

Другою за величиною у 2013-2015 рр. була питома вага фінансових активів фінансово-кредитних установ – в середньому 50,44%, третя – частка бюджетного потенціалу області – в середньому 5,14%.

Свою позитивну роль у формуванні фінансової самодостатності так і не почала відігравати частка прибутку підприємств та організацій – абсолютне значення прибутку підприємств протягом останніх років є від'ємним.

Таким чином, можна стверджувати, що нині не існує реальна можливість самофінансування регіону, повного забезпечення своїх фінансових потреб за рахунок коштів від результатів діяльності суб'єктів господарювання у всіх галузях економіки та населення.

Висновки і пропозиції. У статті розглянуто рівень фінансової самодостатності регіонів України, який відображає стан економіки, виробничої та ресурсної баз. Дотримання умови фінансової достатності створює нормативну основу для забезпечення фінансової спроможності регіону. На

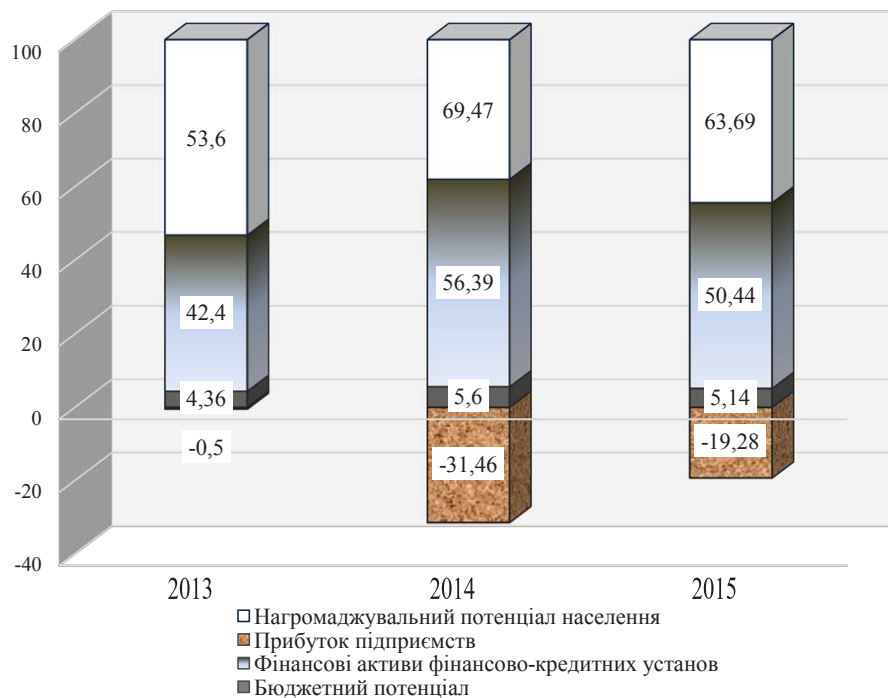

Рис. 1. Динаміка структури фінансової самодостатності Дніпропетровської області за 2013-2015 рр., %

Джерело: розроблено автором

Таблиця 2

Динаміка рівня фінансової самодостатності Дніпропетровської області у 2013-2015 рр.

Показники	2013	2014		2015	
	млн. грн.	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Доходи бюджету області	10137,4	11030,33	8,8	13203,37	19,7
Чистий прибуток підприємств	-1166,9	-61953,9	-5209,2	-49506,1	-20,1
Обсяги залучених коштів через банківську систему	98625,9	111052,7	12,6	129539,7	16,6
Заощадження населення	124594	136810	9,8	163558	19,5
Фінансова самодостатність, всього	232190,4	196939,13	-15,9	256794,97	30,4

Джерело: розроблено автором за даними [10, 11, 12]

основі проведених розрахунків регіони України поєднали в групи за розміром фінансової самодостатності на душу населення. Проведене групування наочно доводить наявність значної диференціації у розмірі фінансової самодостатності різних регіонів України.

Аналіз та оцінка рівня фінансової самодостатності регіонів України та, зокрема Дніпропетровської області, дають змогу стверджувати, що бюджетні доходи є вагомим, але недостатнім джерелом нарощення фінансового потенціалу в регіонах, а інструменти бюджетного механізму є перспективними напрямками його ефективного формування.

В умовах наближення до європейських стандартів, Україні необхідно комплексно вирішувати проблеми нарощування фінансової самодостатності регіонів з метою стимулювання їх збалансованого розвитку. Вирішення цього завдання можливе за умови об'єктивної оцінки можливостей окремих регіонів до мобілізації фінансових ресурсів з різноманітних джерел і результативності їх використання, а також визначенні обґрунтованих заходів і напрямів нарощування таких можливостей через механізми їх стимулювання до нарощування та ефективного використання фінансового потенціалу задля забезпечення фінансової самодостатності територій.

Список літератури:

1. Акименко В.В. Мотиваційні засади підвищення рівня фінансової самодостатності регіонів / М.П. Бутко, В.В. Акименко // Ефективна економіка. – 2013. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy.nauka.com
2. Бескоровайная Н.С. Финансовые потоки в системе управления региональной экономикой / Н.С. Бескоровайная // Финансы и кредит. – 2006. – № 10(214). – С. 3-29.
3. Заблоцький Б.Ф. Економічна самодостатність регіону / Б.Ф. Заблоцький // Регіональна економіка. – 2001. – № 1. – С. 40-50.
4. Карпінський Б.А. Збалансованість фінансової системи території як один із чинників сталого розвитку / Б.А. Карпінський, О.В. Герасименко // Фінанси України. – 2005. – № 12. – С. 80-88.
5. Мельник Л.М. Фінансові ресурси регіону та їх роль у реструктуризації економіки / Л.М. Мельник // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія: Економічні науки. – 2001. – № 3. – С. 291-294.
6. Мінченко М.В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів: підручник / Мінченко М.В., Чижов Л.П., Фролков А.В. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 442 с.
7. Олексюк Г. Особливості формування балансу виробничих, майнових та фінансових ресурсів території / Г. Олексюк // Економіка України. – 2001. – № 11. – С. 14-20.
8. Стегней М.І. Фінансове забезпечення місцевих бюджетів в умовах адміністративно-територіальної реформи / М.І. Стегней, І.В. Лінтур, Я.В. Голубка // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2016. – Вип. 17(1). – С. 93-95. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_17\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_17(1)_26)
9. Державна казначейська служба України. Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>
10. Грошово-кредитна та фінансова статистика. Національний Банк України. Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1
11. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
12. Дніпропетровська обласна рада. Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oblrada.dp.gov.ua>

Брежнева-Ермоленко О.В.

Днепропетровский государственный технический университет, г. Каменское

ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ САМОДОСТАТОЧНОСТИ РЕГИОНА

Аннотация

В статье рассмотрен вопрос достаточности финансового потенциала региона в условиях наращивания собственных финансовых ресурсов. Определены причины недостаточности объема финансовых ресурсов региона, что, с одной стороны, обусловлено объективными закономерностями развития территорий, с другой – нерациональным распределением и неэффективным использованием ресурсов. Предложена оценка финансовой самодостаточности региона по отдельным составляющим финансового потенциала: бюджетному потенциалу, инвестиционному потенциалу участников общественного производства и накопительному потенциалу домохозяйств. Осуществлена группировка регионов Украины по размеру финансовой самодостаточности на душу населения, которая свидетельствует о наличии значительной дифференциации в размере финансовой самодостаточности разных регионов. Проведен анализ уровня финансовой самодостаточности Днепропетровской области за последние годы.

Ключевые слова: регион, финансовый потенциал, бюджетный потенциал, финансовая самодостаточность, финансовые активы, сбережения.

Brezhnyeva-Yermolenko O.V.

Dnipro State Technical University, Kamenskoe

ASSESSMENT OF THE FINANCIAL SELF-SUFFICIENCY OF THE REGION

Summary

A question of the sufficiency of the financial potential of the region in terms of increasing its own financial resources was considered in the article. The causes of the insufficiency of financial resources of the region were determined, which on the one hand, is caused by objective laws of development of territories, on the other hand, by irrational distribution and ineffective use of resources. An estimation of the financial self-sufficiency of the region is offered for separate components of the financial potential: budget potential, investment potential of participants of social production and accumulation potential of households. Grouping regions of Ukraine in terms of the financial self-sufficiency per capita was accomplished which testifies the presence of the significant differentiation in the amount of the financial self-sufficiency of different regions. An analysis of the level of the financial self-sufficiency of Dnipropetrovsk region in the recent years was performed.

Keywords: region, financial potential, budgetary potential, financial self-sufficiency, financial assets, savings.